
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2007 (год. XVI), ISSN 0861-7902

РЕЦЕНЗИИ

БЪЛГАРСКИ ТВОРЦИ В „ЕЛ ДОРАДОТО НА МЛАДОСТТА”

Dietmar Endler (Hrsg.), Deutsch-bulgarische Begegnungen in Kunst und Literatur während des 19. und 20. Jahrhunderts. (= Bulgarische Bibliothek, begründet von Gustav Weigand. Neue Folge – Band 9) München: Biblion Verlag, 2006.

„Ел Дорадото на младостта” е Мюнхен през първите десетилетия на миналия век, а като негов кръстник се явява Светослав Минков – един от стотиците български творци, населявали артистичните колонии в Лайпциг, Мюнхен и Берлин с много плам, малко пари и... с онази неизчерпаема художествена и изследователска страст, положила основите на нашата модерна култура.

Сборникът, който ни припомня за тези наши именити предтечи, също не е случаен. Както личи от корицата, това е том 9 от т.н. Нова поредица на възродената „Българска библиотека”, основана от лайпцигския балканолог и професор по езикознание Густав Вайганд през 1916 г.* Другото ценно качество на този сборник е, че е създаден изключително от професионалисти – всички автори са учени с дългогодишен опит в областта на филологията и българо-немските културни взаимоотношения, а поместените в тази книга статии са плод на задълбочени проучвания с интердисциплинарен характер. По един деликатен начин публикациите обединяват интригуваща фактология, системен анализ и културноисторическа интерпретация, за да поставят в нова светлина основния идеен момент: какво са дали българите, следвали в Германия

---

* Срв. <http://www.biblion.de/bulbib.html>

през т.нар. златни десетилетия на XX век, и на своите учители, и на своя народ.

Подредени по хронологията на обектите си, статиите в сб. *Немско-български срещи в изкуството и литературата на XIX и XX век* (Мюнхен, 2006) изграждат една галерия с портретите на изтъкнати културни дейци от далечното и по-близкото ни минало, подготвили онези силни днешни изяви на нашите сънародници по подиумите на световните културни сцени, които ни изпълват с гордост. Тази линия на приемственост и новаторство се простира от Иван Богоров до Румяна Захариева, а авторският колектив е обединил – под компетентната и дейна редакция на лайпцигския българист **Дитмар Ендлер** – представители на различни поколения, школи и области на хуманитаристиката. Замисълът е, както подчертава предговорът, с тази публикация да се положи поредният крайъгълен камък в градежа на бъдещата История на немско-българските културни взаимоотношения.

Х. Валтер пространно представя специфичния културно политически контекст на взаимовръзката между *Иван Богоров* и *Лайпциг*, за да подчертае, че именно основателят на българската журналистика е задал тона и в част от езиковедските публикации на лайпцигския „Годишник за славянска литература, изкуство и наука” от 40-те години на XIX в. Една статия от изследователското наследство на **А. Натев**, предвидена за рубриката *Славянски философи* на авторитетното издание за световна литература „КИНДЛЕРС Литературлексикон”, на страниците на този сборник ще надживее своя автор, за да представи *Петър Берон* в неговия забележителен универсализъм и в поразяващата (пост-) модерност на една лингвистична космогония. *Димитър Мутев*, завършил следването си по физика в Бон с дисертация на латински език на тема „За психометрията”, през погледа на **Е. Първева-Керн** ни дава пример за пословично активно родолюбие, вградено в сп. „Български книжици”, издавано от “Общината на българската книжнина” в Константинопол, в първото българско училище в бесарабския Болград и в основаването на читалище, интернат и печатница.

Лайпциг и българската литература е една от трайните научно-изследователски области на **Д. Ендлер**, автор и на немскоезичните „Очерци по българска литература” („Bulgarische Literatur im Überblick”, Leipzig 1983). Статията му в настоящия сборник със завидна лекота обгръща биографиите и произведенията на цяла плеяда творци, за да покаже, че бащите на българската модерност формират високо развито

естетическо и културно идеологическо самосъзнание, което в еднаква степен отчита и силните, и слабите страни на всеки един момент от сложното превъплъщение на чуждото в свое. **В. Гайер**, специалист по съпоставително културознание на Източна и Югоизточна Европа от Лайпциг, пише за *Иван Шишманов (1862–1928). Студент в Лайпциг – учен – политик*, като поставя акцента върху приноса на ерудитите в следосвобожденска България за изграждането на културните институции. Меланхолия навява констатацията на автора, предизвикваща у читателя и асоциации със съвременността ни: „Но неминуемо проявяващите се в България периодични сривове в политическата култура, придружени от агресия и бруталност, все по-неотклонно водят до примирение, до отказа от активна служба и накрая до своего рода доброволно изгнание” (с. 55). На културните борби е посветена и студията на **С. Тоцева** за *Пенчо Славейковия превод и постановката на „Самотни хора” от Герхард Хауптман в Народния театър (София, 1908)*, която илюстрира острите разногласия между народностния консерватизъм и елитарно-естетическата модерност в областта на драматургията и театъра. В този контекст въздейства уравниващо очеркът за *Рикарда Хух и България* на софийската германистка **Е. Стайчева**, която поставя специфичен акцент върху отношението на немската поетеса към Балканите и рецепцията ѝ в нашата страна, като разкрива моменти от кореспонденцията ѝ с художничката и нейна родственичка Анна-Хен Йосифова.

Престоят на *Панчо Владигеров в Берлин* е показателен за изключителните възможности за световна кариера, която културната метрополия дава на своите възпитаници. Специалистката по музикална етнология **Д. Попова** разкрива убедително приноса на българския композитор към фолклористичната тенденция в любопитните за всяко новаторство експериментаторски десетилетия на европейската модерност. **С. Дайева-Шнайдер** интерпретира *Мюнхенските години на Чавдар Мутафов като извор на вдъхновение за творчеството му* – чрез множество фактологични детайли статията доказва забележителната естетическа и теоретична прозорливост на този неоснователно пренебрегван в културната ни памет автор. От гледна точка на естетиката **В. Ангелов** допълва галерията на изтъкнатите немски възпитаници от България, като проследява *Мюнхенският период на двама български художници – Кирил Конев и Константин Гърнев*: на фона на компетентната характеристика на технократичната модерност в Германия през

20-те и 30-те години отново се поставя екзистенциалният за всяка бикултурна личност въпрос – да бъдеш или да не бъдеш чужденец в собствената си родина. В непосредствена връзка с тази проблематика е и студията на **М. Георгиева** *На границата между изкуството и живота. Българската колония в Мюнхен (1922–1923): Албумът на групата „Клепало” (симандрон)*, която с подробни описания и илюстрации разкрива един от редките случаи на елегантен артистизъм в самоиронията на българи.

Пак на **Д. Ендлер** дължим очерка за *Българското повествователно изкуство в преводите на Теодор Бланк (1901–1942)* – един увлечен от мюнхенските български студенти (и особено от студентката Мария Статкова) берлинчанин, който „дебютира през 1925 г. и в течение на пет-шест години остава най-компетентният преводач” (с. 141). Известната славистка и балкановедка **Г. Шуберт** продължава темата за културния трансфер чрез примера на *Алеко Константиновия „Бай Ганьо” от противоположни перспективи* – тъкмо за българския читател е интересно да осъзнае как дистанцираната, но и по-обективна оценка на чуждестранните наблюдатели (напр. на Герхард Геземан) може да види положителни, целесъобразни моменти в балканската първичност на ранно либералната култура от следосвобожденския ни период. Изкуствоведът **Фр. Фикер** е илюстрирал чрез експонати от частната си колекция опита на *Ценка Куюмджиева и българските екслибриси* да се опрат на съдържателните моменти от Лайпцигската школа, но и да ги превъзмогнат във формално отношение.

В края на сборника са поместени два портрета на наши съвременнички, свидетелки на историческия прелом в края на миналия век: В очерка *Награда за всеотдайна дейност – камерната певица професор Нели Айлъкова* от **М. Златева** е проследена ролята на родната музикална школа (в лицето на Бончо Бочев) и на плодотворната нова творческа среда (Берлин и Дрезден) за израстването на всеки широко известен музикант и педагог. А **Д. Ендлер** представя основните биографични и творчески моменти на *Превъплъщение и себеотстояване. Румяна Захариева – една немскоезична писателка от България*.

Съвсем естествено е тази антология на българо-немските културни взаимоотношения да завърши с един преглед на големите метатекстове по темата. *Българистиката в разволя на немско-българските отношения* от **Х. Шалер** дава най-обща представа за онова изобилие от факти, тенденции, институции и представители на двете култури

общности, които са били в непрестанни тесни контакти в продължение на два века. „В годините 1915–1918 в чуждестранни университети са защитили докторска дисертация 78 българи: [...] в Швейцария (55 или 70,5 %), в Германия (17 или 21,8%), в Австрия (3 или 3,8 %), в Русия, Франция и Италия (по 1 или 1,3 %)” (с. 187). В светлината на тази статистика са изброени най-активните представители на академичната славистика, балканология и изкуствознание, които трайно са допринесли за издигането на немско-българските отношения на професионално равнище.

Последната статия довежда до съвършенство една от положителните черти на публикациите в този сборник, за която още не е станало дума – изкуството с минимум словесен материал да се предаде максимум информация. Никоя от статиите не прелива от екзалтация, никъде не се натъкваме на евтината подмяна на липсващи идеи с празнословие, никак не доскучава на читателя дори изброяването на статистическите данни или на имената на отделни представители на една или друга група. Защото този сборник е съставен по най-качествения начин: от хора, отдали най-хубавите си години на българо-немските контакти, закърмени с идеята за културна толерантност и достатъчно самостоятелни, за да въздадат почит на тези, които са били преди тях самите. Затова безспорният патос на тези публикации се изразява не в гръмки лозунги, а в добросъвестна, кадърно поднесена информация.

Николина Бурнева